

ВІСНИК

ОДЕСЬКОГО ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

№ 10

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Одеський історико-краєзнавчий музей

ВІСНИК

ОДЕСЬКОГО ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

№ 10

Наш сайт в Інтернеті: www.visnyk.odessa.ua
E-mail: odk@ododov.org.ua
(048) 718-14-24
Tel./fax: (048) 712-25-05

Одеса
«Астропринт»
2011

УДК 069:908(477.74–21)(051)

У збірці матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Музей. Історія. Одеса», присвяченої 55-річчю Одеського історико-краєзнавчого музею, представлено тези, повідомлення та доповіді, що розкривають багатство історико-культурної спадщини Причорноморського краю, унікальність та різноманітність музейних зібрань, демонструють сучасний стан і перспективи розвитку музейної справи та історичного краєзнавства.

Для музейних працівників, фахівців в області історичного краєзнавства, викладачів, студентів і всіх, хто цікавиться історією і культурною спадщиною Українського Причорномор'я.

Головний редактор: *В. В. Солодова*, канд. іст. наук

Редакційна колегія: *Л. Г. Белоусова*, канд. іст. наук;

А. О. Добролюбський, д-р іст. наук;

І. М. Озерянська;

О. А. Росохацький;

Ю. О. Слюсар;

В. М. Хмарський, д-р іст. наук

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 12694–1578Р

Мова видання: українська, російська

Виходить 2 рази на рік

Наш сайт в Інтернеті: www.history.odessa.ua

E-mail:

Tel./fax:

oikm_solodova@ua.fm

(048) 726–14–24,

(048) 725–52–02

© Одеський історико-краєзнавчий музей, 2011

Наукове видання

ВІСНИК

ОДЕСЬКОГО
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО
МУЗЕЮ

№ 10
2011 р.

Українською та російською мовами

Матеріали видані в авторській редакції

- Головний редактор **В. В. Солодова**
- Комп'ютерний набір **С. М. Дутка**
- Технічний редактор **Н. С. Жукова**
- Дизайнер обкладинки **О. М. Петренко**

Підписано до друку 2.12.2011. Формат 60x84/8. Папір офсетний. Гарнітура «Newton». Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 36,74. Тираж 300 прим. Вид. № 164. Зам. № 738.

Видавництво і друкарня «Астропринт». 65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-14-25, 33-07-17. www.astroprint.odessa.ua
Свідоцтво ДК № 1373 від 28.05.2003 р.

І. Корнацький Учнівський журнал «Проблески» (1916–1917) в фондах Артемівського краєзнавчого музею	124
Н. Чергік Про основні засади виконання графічної реконструкції кахляної печі XVIII ст.	126
О. Ликова Формування колекції української глиняної іграшки кінця XIX — початку XXI століття у Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному	128
М. Горох Грошові знаки «Торгсину» та їхні замітники	133
О. Щербань Опішнянська кераміка особливого гатунку (про глиняні вироби гончарних шкіл Опішного в колекціях музеїв Києва та Харкова)	137

ЕКСПОЗИЦІЯ — ЦІЛІСНІСТЬ І ОНОВЛЕННЯ. МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА

И. Черказьянова Выставка «Стрельнинская немецкая колония под Санкт-Петербургом»: опыт реконструкции истории исчезнувшего поселения	142
З. Шинчук Музей и школа. Перспективы сотрудничества	147
О. Жернова Трансформація змісту музейних пам'яток у новітні мистецькі твори	150
А. Василенко Спроба реконструкції інтер'єру Будинку кошового отамана в історико-культурному комплексі «Запорозька Січ»	152
В. Нерода Створення експозиції в залах археології у новому приміщенні Черкаського обласного краєзнавчого музею у 1984–1985 роках	154
Е. Котляр Музей еврейской истории и холокоста в Харькове «Боль и надежда». Опыт создания экспозиции	158
С. Моїсєєнко Колекція Шевченкіани в фондозбірці Національного заповідника «Хортиця» та її використання в експозиції Музею історії Запорозького козацтва	159
В. Германчук Выставочный проект «Понт. Право на Память» — информационный прорыв сквозь забвение	161
Л. Гайда Музейна педагогіка України: пошук оптимальної моделі	167
І. Гаврилова Історичні артефакти на екскурсіях та музейних уроках в Миколаївському обласному краєзнавчому музеї	169
В. Карасенко Музейна педагогіка для батьків. Шляхи вирішення проблеми екскурсійного обслуговування сімейних груп в музеї історії запорозького козацтва (м. Запоріжжя, о. Хортиця)	172
Ю. Шахин Особенности студенческой музейной практики на историческом факультете ОНУ имени И. И. Мечникова	174
С. Муравська Екскурсійна практика в музеях при вищих навчальних закладах (на прикладі музею Національного університету «Острозька академія») ...	176

Про основні засади виконання графічної реконструкції кахляної печі XVIII ст.

Національний заповідник «Хортиця» володіє багатою колекцією пічних кахлів XVII–XVIII ст., багатою не тільки кількісно (понад 500 одиниць збереження), а й за типологічно. Збірка складається із «стінних» — для тіла печі, «поясових» — для переходу від нижнього ярусу печі до верхнього, «карнизних» кахлів — призначених для завершального ряду печі. Усі ці види представлені фронтальними (з однією орнаментованою пластиною) та кутовими (з двома орнаментованими пластинами) варіантами.

Багата колекція і розмаїттям декору: є сюжетні кахлі (чорт з грифоном, два сюжети з кіннотниками), «килимові» кахлі з рослинно-геометричними орнаментами, розрахованими на продовження композицій по горизонталі та вертикалі при поєднанні з сусідніми кахлями (таких переважна більшість і значна варіативність), так звані «статичні» кахлі рослинно-геометричного орнаменту з закінченою композицією в межах однієї пластини (зображення солярного знаку, мотив вазона з птахами).

Кожна кахля, безумовно, мистецький виріб. Але повноцінно оцінити красу одиноких зразків можна поєднавши їх архітектурою печі, склавши, наприклад, графічну реконструкцію кахляної печі.

Головною умовою для виконання такої реконструкції є виявлення повного пічного набору. В разі відсутності окремих деталей облицювання печі допускається використання ряду аналогій.

Що стосується відтворення архітектурної форми печі, то дослідження показують, що печі XVII–XVIII ст. були двоярусними. Верхній ярус будували зменшуючи ширину і збільшуючи висоту, відносно нижнього ярусу. Зміна ширини ярусів досягалась за допомогою опуклості профілю поясків. Кутовий виступ одного поясу мав дорівнювати $\frac{1}{4}$ (чверті) ширини стінної кахлі. Два таких виступи з боків

фасаду печі давали б різницю в $\frac{1}{2}$ (половину) ширини стінної кахлі. Таким чином верхній ярус був вужчим за нижній в половину ширини кахлі. Це давало змогу викладати кахлі в шаховому порядку, що з естетичного боку виглядало більш гармонійно.

Збільшення висоти верхнього ярусу досягалося або викладенням додаткового ряду кахлів (наприклад, в нижньому — 3 ряди, в верхньому — 4 ряди), або збільшеною висотою самих кахлів верхнього ярусу (ширина кахлів верхнього і нижнього ярусів мала бути однаковою).

Пристаючи до створення графічних реконструкцій кахляних груб ми врахували те, що не виконуємо головної вимоги — не маємо жодного впевнено визначеного повного пічного набору. Але маємо усі типи кахлів (стінні, поясові, карнизні в фронтальних і кутових варіантах). Тому, спираючись на колекцію кахлів виявлених археологічними дослідженнями на місці Кам'янської Січі, визначили найбільш підходящі до комплектації печі кахлі, враховуючи їх розміри, колір глини, характер орнаменту.

Наприклад, для груби пропонуємо теракотові кахлі пісочного кольору з ефектом побілки зовні. Нижній ярус викладений кахлями килимового орнаменту зразка 26276/А-72 (23,2 x 20,0 см), пояс та карниз утворюють кахлі зразка 1926/КС-305, 1930/КС-309 (10,5 x 16,0 см, перепад кутової кахлі складає $\frac{1}{2}$ ширини стінних кахлів), верхній ярус збудований сюжетними кахлями зразка 1937/КС-316, 1932/КС-311 (23,0 x 20,0 см) «Грифон та Чорт». В плані піч розташована ліворуч від дверей, має три орнаментовані сторони (фронтальна — 121 см, і дві бічні — по 77 см), загальна площа — близько 1 м², висота — близько 2 м.

Варисту піч пропонуємо облицювати теракотовими кахлями червоного кольору. Піч має ускладнене декорування: кахлями зразка 26273/А-69 (26,0 x 21,5 см) прикрашено комин;

кахлями зразка НДФ-13317 (24,0 x 21,5 см) викладено нижній ярус груби; пояс по тілу печі складений з кахлів зразка 26277/А-73 (13,0 x 21,5 см, перепад кутової кахлі складає $\frac{1}{4}$ стінної кахлі); верхній ярус груби прикрашений кахлями зразка 1935/КС-314 (26,0 x 21,5 см) «Кіннотник з прапором»; завершення печі викладено карнизними кахлями зразка 1922/

КС-301 (16,5 x 21,5 см). В плані піч розташована праворуч від дверей, примикає до суміжної з сіними стіни. В плані Г-подібна, загальна площа — близько 1,40 м², висота — 2,50 м.

Дані графічні реконструкції можна вважати фантазією, проте втілюючи цю фантазію, потрібно враховувати основні вимоги до будови кахляної печі.